

СМИЈЕХ ЈЕ ЈОШ ЈЕДНОМ ТРИЈУМФОВАО НАД ЖИВОТНИМ И СВЕ ЖИВОТНИЈИМ НЕДАТАМА

ПИШЕ: БОЈАН РАЈЕВИЋ

Демонстрација непристајања на демонизовану стварност

■ „Редари нерета”, Јово Николић, „АСоглас издаваштво”, Зворник, 2024.

„Афоризам је карикатура нацртана словима”, каже Јово Николић у афоризму којим отвара своју нову књигу „Редари нерета”. Умијеће афористичара збиља јесте у нечему слично умијећу карикатуриста. Док нас карикатуристи са посебним осјећајем за визуелне детаље, њиховим преувеличавањем гледају да и сами учинимо оно што би неуљезбаном оку вјероватно промакло, афористичар попут Николића је хиперсензитиван за језичке нијансе, за ријечи и слова. Њиховим истисањем у прав план, што карикатуристи чине њима занимљивим детаљима, афористичар приморан да се у ријечима, синтагмама, фразама, виде значења која би без те карикатуре нацртане словима остала, заувијек заробљена, у иначе тешко прозирним и тешко пропусним омотачима изговореног или написаног.

Погледајмо како то изгледа на примјерима појединих афоризама овог сатиричара. У афоризму: „Има грађана који не осјећају ово благостање. То су најосјетљивије категорије становништва”, рефлектор је усмјерен ка синтагми „најосјетљивије категорије становништва”. У свакодневној језичкој пракси она означава социјалну групу коју су пуна уста за њу, иначе увијек по службеној дужности забринутих политичара, носилаца власти. Међутим, атрибут „најосјетљивији” има своје значење и у оквиру психо-емотивног контекста које је у свакодневном говору околишно и једва да га примјењују обични говорници. Међутим, управо за споредно значење афористичар је најинтересованији, јер му његово ослобађање омогућава да осјетити чисто социјални амбијент у којем се испод официјелних парола и општем благостању крије немогућност грађана да га осјете, макар припадали и најосјетљивијим категоријама становништва. Карикирајући је изложен официјелни језик и његови носиоци, као што би нацртаној карикатури било изложено неко друго својство власти. Несклад између прокламованог и објективног стања рађа горак, али отрежњујући осмијех код читалаца који, познато је, дјелује као одбрамбени механизам. Друштвене аномалије могуће је побједити једино онда када се освијесте, а афористичар у томе несобично помаже. Социјални пејзаж освијештен је и у афоризму „Можда пас нема за шта

да нас уједе, али његове буве имају”. И овдје до изражаја долазе ауторова језичка хиперсензитивност, пажња за детаљ, способност афористичареве камере да тај детаљ зумира и учини да оно што доминира сликом и оно што се ту затекло случајно у слици коју афоризам развија замијене мјеста, што резултира лажном, шаловитом, али и упркос томе униквитом утјехом. Афористичар као да афирмише став по којем наше погледе, да мало интервенишемо на Његошевим стиховима, „ако није мјесто за живљење, а оно је мјесто за смијање”. Смијех је још једном тријумфовао над животним и све животнијим недаћама.

Николићев смијех има развијену и етичку димензију. Он је савјест друштва, на чије активирање писац позива у афоризму „Наша савјест је потпуно мирна. Не јавља се да је жива”. Мирна савјест као жељени и очекивани резултат узорног живота и понашања окренута је на своје налице, па је њена мирноћа виђена као резултат не етичког поступања у односима према људима и окружењу, него као резултат њене неактивности. Сутерисана је самосталном опаском покушава да их врати уживе. Афоризам овог аутора дјелује упозоравајуће, сигнализира да је дошло до разлике између ријечи и стварности о којој се ријечима говори.

То се види и из следећег, алармантно интонираног, афоризма: „Не препустите човјека чојку! То није људски” који позива на провјеру шта именица „човјек” и атрибут „људски” значе или шта су, макар, значили до јуче. Данас се почиње преиспитивати није ли дошло до одређених семантичких помјерања и да ли је морални императив „бити човјек” наставио да важи и у околностима у којима је човјек чојку вук, ако већ није и сам чојек.

Помјерање значења до којих долази у вези са ријечима човјек, чојечност, људско у вези је са већ помињаним губитком савјести на који афористичар још покушава да реагује хумором, као у афоризму: „Не грize га савјест. Неће да једе оно што се не једе”. Писич хумор, упркос повремено резигнираном тону, ипак није хумор лишан вјерује ху-

Јово Николић

„Редари нерета”

Глас против опште безвољности

„Редари нерета” је синтагма којом је, као кишобраном, могуће обухватити све анти-јунка афоризама овог аутора, из које год друштвене сфере долазиле. Ријеч је о љковима који одржавају постојећи неред у свијету његовим непрестаним понављањем и потврђивањем. То је илустрација нашег срамног пристања на такво стање који је, поводом ове књиге, учинио Милан Тодоров.

Осим пристања на такво стање, појаве против којих сатиричар диже глас су и општа безвољност: „Поштујемо вољу већине, стога смо већином безвољни” и одсуство вјере у себе: „Откад су убили Бога у нама, престали смо да вјерујемо у себе”, од којих стања као да само већа невоља може да избави. „Стаћемо и ми на своје ноге. Управо сијачемо грану на којој сједино” или „Нико нас неће преводити жедре преко воде. Руле на чамцу су наши непресушни извори”.

маност. Сама чињеница да мањак хуманости још може да се види као смијелан, показује да на супрот „редари нерета” постоје и снаге које настоје да поврате и одрже пољубане поредак и смисла.

Смијех се јавља као средство за поновно успостављање поретка, што овај аутор и експлицитно саопштава афоризмом: „Смијем се кад ми је најтеже. То ескалира у цијелодневни људачки осмијех”. Осмијех је људачки јер се јавља као реакција инстанце која, из афоризма у афоризам, демонстрира непристајање на већ увелико демонизовану стварност и њене официјелне „редаре”.

У неред у свествари промијениле мјеста која би у неком реду заузимале. И разум и људило као да су замијенили мјеста јер разум представља онај официјелни разум који је и креатор нерета. У таквим околностима, мислимо појединачно радије се одређује за неспоразум са таквим разумом у којем налази и заклон за себе: „Да нисам овако блесав, тачно бих полудео”.

Трансформација свијета некад је сутерисана и формом афоризма која се заснива на опозицији, некад – сад”. Некад смо имали више среће него памети, данас ни једно ни друго”. Фразеологија у којој су похрањене представе колективна афористичар ставља на пробу да би, преко њих, рекао нешто о карактеру савременог свијета. Не се представе, не се заблуде, које, као друштво, негујемо у овим афоризмима ставља се знак питања.

Детронизујућим дјеловањем Ни-

лом, и у језику увијек актуелних парола које се, по правилу, узимају здраво за готово. Одлика афористичара је да ништа у језику не узима здраво за готово, већ да у свакој фрази, нарочито оним најчешће понављаним пронађе напругу коју, маниром карикатуриста који прта словима, учини видљивом за све читаоце његових афоризама. О тријумфу глупости над памећу у нашем времену говори још један афоризам у овој књизи: „Искључите мозак ако хоћете да вас у све укључе!”

Свијет на који реферире ова књига афоризама је свијет у којем су, у доброј мјери, поремећени конвенционални односи између ознака и означених. Иначе, похвални квалификатив „бити кадар стили и утећи” у Николићевом афоризму изокреће су своју супротност: „Он је кадар стили и утећи. Стигне кад не треба, а утекне кад је најпотребнији”.

У тако хаотичан свијет у којем се крше постојећи уговори на којима почива и споразумијевање међу људима, прсте је морао умнијешати и сам Ђаво: „А кад је Ђаво дошао по своје, друштвена имовина је прешла у приватно власништво”. Афоризми овог сатиричара говоре о неким актуелним проблемима, али никада се не задржавају само на њима, већ увијек упућују на неки шири аспект свијета. Присуство Ђавола у афоризмима који говоре о некад друштвеној, сада приватној имовини, јавља се, између осталог, и зато да на ту универзалност и директно укаже.

На тај начин је обликован и афоризам који је и позајмио наслов књизи: „И лакако има своје редаре. То су они који одржавају неред”. Уопштено говорећи, „редари нерета” су главни, колективни анти-јунка ових афоризама и њихова симболика се уобличава цијелином ове књиге афоризама.

Извор пишчевог оптимистичног става према животу упркос свим аномалијама на које се указује, лежи у увјерену формулисаној у завршном афоризму књиге „Редари нерета”: „Са нама нико више неће моћи да се игра. Пукли смо као звечка”. Хумор је средство које помаже да се буде „Ђаво над Ђавома” јер да би Ђаво и његовом упорном дјеловању изложена стварност могли бити побјеђени потребно је, најпрви, прихватити да они постоје, а потом их учинити смијешним снагом духа који над свим тријумфује.

Из сваког афоризма заступљеног међу корицама књиге могуће је ишчитати строгу селекцију којом се сатиричар руководио при одлучивању шта ће од написаног бити и објављено. Захваљујући таквом односу аутора према дјелу, „Редари нерета” постају важна чињеница савремене српске афористичке мисли и једна од оних књига које квалитет најизворитијег и најпретантнијег књижевног жанра одржавају на високом нивоу.

Позив на поновно успостављање поретка

Књигу „Редари нерета” треба разумијети као позив на поновно успостављање поретка. Разноврсношћу тема и мотива на које се усмјерава критичка свијест и савјест афористичара, сутерисана је слика хаоса који влада у свијету. Контапункт тог хаоса чини субјект спреман на то да се са сваком од елемената тог хаоса обрачуна снагом свог талента и умијећа да посиди маске са свега што се у свијету лажно представља. Афористичар на тај начин заузима позицију увијек будног редара који је ту да укаже на све аномалије које уочи, али и да се са њима обрачуна њиховим карикирањем најексплицитнијим сатиричним средствима као што су иронија, парадокс, разне врсте увећавања, умањивања. Сва стиска средства су стављена у функцију борбе против нерета присутног у језику који је овдје свађан као општом општем неред у свијету. Зато ову књигу одликује одговорност аутора како према вантекстовној, тако и према текстуалној стварности.

Искључите мозак ако хоћете да вас у све укључе!